

УДК 368.212:629.33

*С. І. Дробязко,
кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку та загальноекономічних дисциплін
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», м. Київ*

ДІАГНОСТИКА РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

S. I. Drobiazko

DIAGNOSTICS OF DEVELOPMENT OF THE INSURANCE MARKET IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION PROCESS

Стан розвитку ринку страхових послуг показав, що кількість фінансових установ в Україні, в тому числі й страхових компаній за останні п'ять років знижується, що викликано загальними тенденціями в розвитку економіки та світовою фінансовою кризою. Вивчення окремих показників функціонування ринку свідчить про те, що вони не відповідають світовим стандартам. Проведений аналіз також свідчить про диспропорцію розвитку страхового ринку України. Перевага надається розвитку ризикового страхування, страхування життя займає лише 4,6% в загальному обсязі страхових премій. При цьому на страхових ринках зарубіжних країн премії на страхування життя в загальному обсязі зібраних премій складають 40-80%. Основними причинами коливання рівня страхових виплат стало не лише зменшення числа застрахованих осіб, а й зменшення кількості страхових компаній, які працювали на ринку страхових послуг в Україні через внутрішньо економічні, політичні та інші причини. Отже, протягом досліджуваного періоду даний показник перебував у межах 8-33%, що свідчить про високий рівень «схемного страхування» або «псевдострахування».

This paper covers the study of tendencies in the insurance market development in Ukraine and the world. According to the analysis of the state of the insurance services development market in Ukraine for 2001-2017, the number of financial institutions, including insurance companies, is decreased for the last five years, which is caused by the general trends in the economy development and world financial crisis. We studied the individual indicators of the market, which not meet the world standards. The analysis conducted also testifies about the disproportion of the insurance market development in Ukraine. It was proved that the priority is given to the development of risk insurance, the life insurance makes up 4.6% only in the general volume of insurance premiums. It was argued that in the insurance markets of foreign countries, the premiums for life insurance make up 40-80% in the total amount of bonuses collected. We distinguished the main internal contradictions of the functioning of domestic insurance companies: the contradiction between the high rates of development and the not developed system of sales of insurance services; the contradiction between the high growth rates of insurance premiums and the relatively low capitalization of insurers; the contradiction between the high rates of development of insurance organizations and the lack of effective forms of management, which is largely due to the shortage of skilled professionals. We considered main reasons for fluctuations in the level of insurance

payments. It is proved that the main reason for this fluctuation is not only a decrease in the number of insured persons, but also a decrease in the number of insurance companies that worked in the insurance market in Ukraine due to internal economic, political and other reasons. So, during the investigated period, this indicator was within the range of 8-33%, which indicates a high level of pseudo insurance.

Ключові слова: *розвиток страхового ринку, макроекономічні індикатори, концентрованість ринку, страхові премії, страхові продукти.*

Keywords: *insurance market development, macroeconomic indicators, market concentration, insurance premiums, страхові продукти, insurance product.*

Постановка проблеми. Страхування як сектор національної економіки що суттєво впливає на соціально-економічну стабільність суспільства, розвиток страхового ринку є похідною соціально-економічного розвитку країни [1]. Держава зацікавлена у розвитку страхового ринку, і це обумовлено багатьма чинниками: забезпечення економічної безпеки національної економіки, зменшення навантаження на державний бюджет у частині відшкодування непередбачуваних збитків природно-техногенного характеру; підвищення соціального захисту населення і господарюючих суб'єктів; перенесення соціальних виплат з коштів бюджету на страхові виплати. Розвиток страхового ринку пов'язано з забезпеченням фінансової безпекою країни [2].

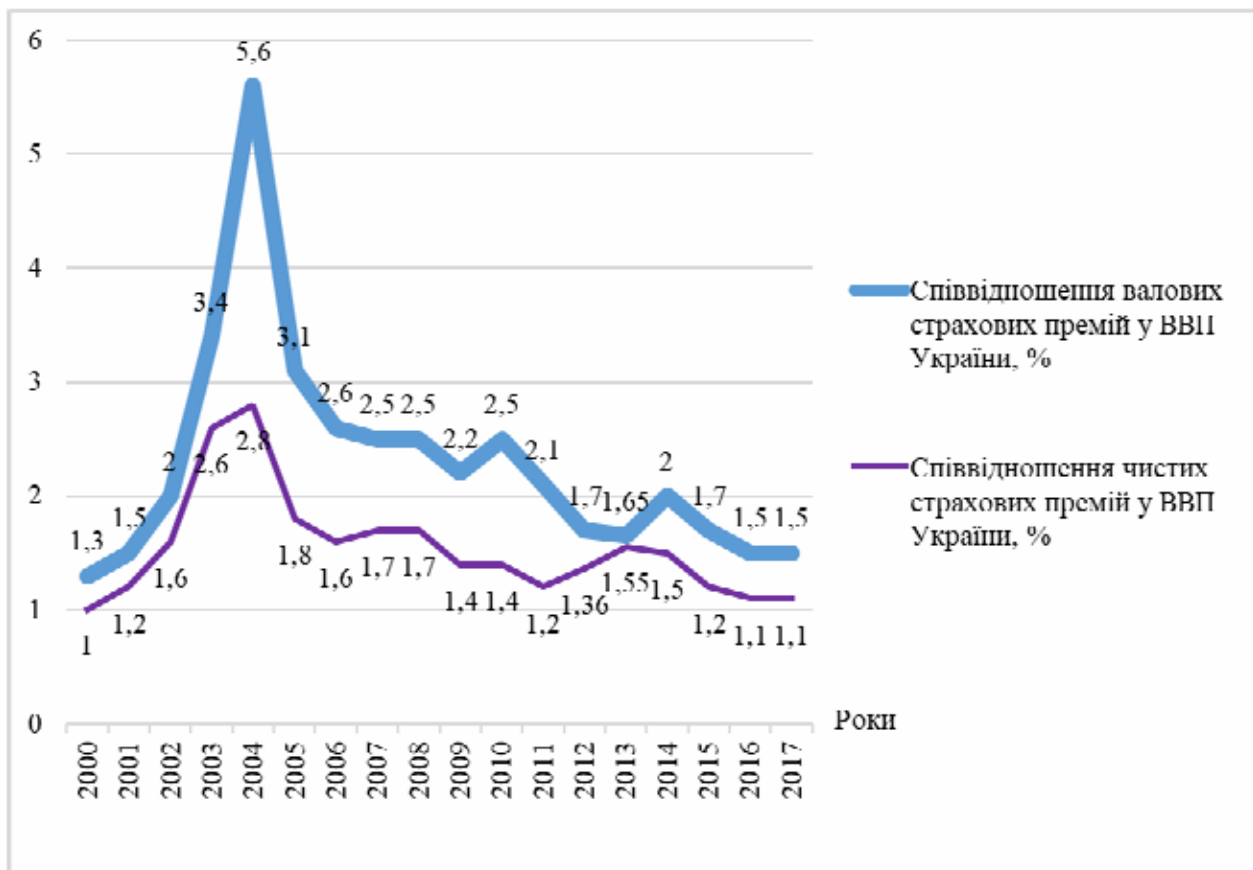
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку страхових ринків світу знаходяться у центрі уваги зарубіжних учених, таких як: Alhassan, A. L., & Biekpe, N. (2016), Jensen, N., & Barrett, C. (2017), Lee, C. C., Chang, C. H., Arouri, M., & Lee, C. C. (2016), Prasad, V., & Mailankody, S. (2017).

Високо оцінюючи науковий доробок указаних авторів, слід визнати недостатню розробку проблем формування моделі вітчизняного страхового ринку та його розвитку як чинника забезпечення економічної безпеки страхових компаній.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження тенденції розвитку страхового ринку в Україні.

Виклад основного матеріалу. Важливим серед індикаторів функціонування страхового ринку є показник проникнення страхування або показник глибини ринку. Даний показник є одним з найбільш важливих показників оцінки впливу страхування на соціально-економічний розвиток держави, адже розгляд ефективності функціонування страхового ринку в аспекті його впливу на економіку через визначення частки сукупної страхової премії у ВВП має суттєве значення. Аналіз даного показника протягом певного проміжку часу надає можливість надати найбільш точну оцінку існуючого стану ринку страхових послуг у країні.

На рисунку 1 подано співвідношення страхових премій у ВВП України за 2000-2017рр. (показник проникнення страхування).

Рис. 1. Співвідношення страхових премій у ВВП України розвитку страхового ринку, % (показник проникнення страхування)

Джерело: побудовано на основі [3-16]

Як свідчать дані рис. 1, рівень проникнення страхування в Україні невисокий, співвідношення валових страхових премій до ВВП за 2000-2017 рр. в середньому складало 1,935%, що значно нижче, ніж у розвинутих країнах (8-12%). Пік проникнення страхування було у 2003 році – співвідношення валових страхових премій у ВВП України складало 5,6% та співвідношення чистих страхових премій у ВВП України відповідно 2,8%. На протязі останніх років 2008-2017 рр. (5-6 етапи розвитку страхового ринку) спостерігається тенденція щодо повільного зниження. Цікава тенденція показника співвідношення страхових премій у ВВП України розвитку страхового ринку була у 2013 році значення валових та чистих страхових виплат було майже однаково, відповідно 1,65% та 1,55%. Розрив між ними склав 0,1%.

Це свідчить про те, що у цьому році була найменша за весь досліджуваний період сума коштів внутрішнього перестраховання. При цьому у світовій практиці вважається, що безпечним для розвитку страхового ринку є значення показника співвідношення страхових премій у ВВП на рівні 7-8%.

Наступний показник, що аналізується – співвідношення страхових виплат і суми отриманої страхової премії (рівень страхових виплат). На розвинутих страхових ринках світу рівень страхових виплат коливається у межах 60-90% [10].

В Україні цей показник до 2005 року мав стійку динаміку до зниження та досяг свого мінімуму в розмірі 7,9%, після цього зростає (табл. 1).

**Таблиця 1.
Динаміка рівня страхових виплат на страховому ринку України**

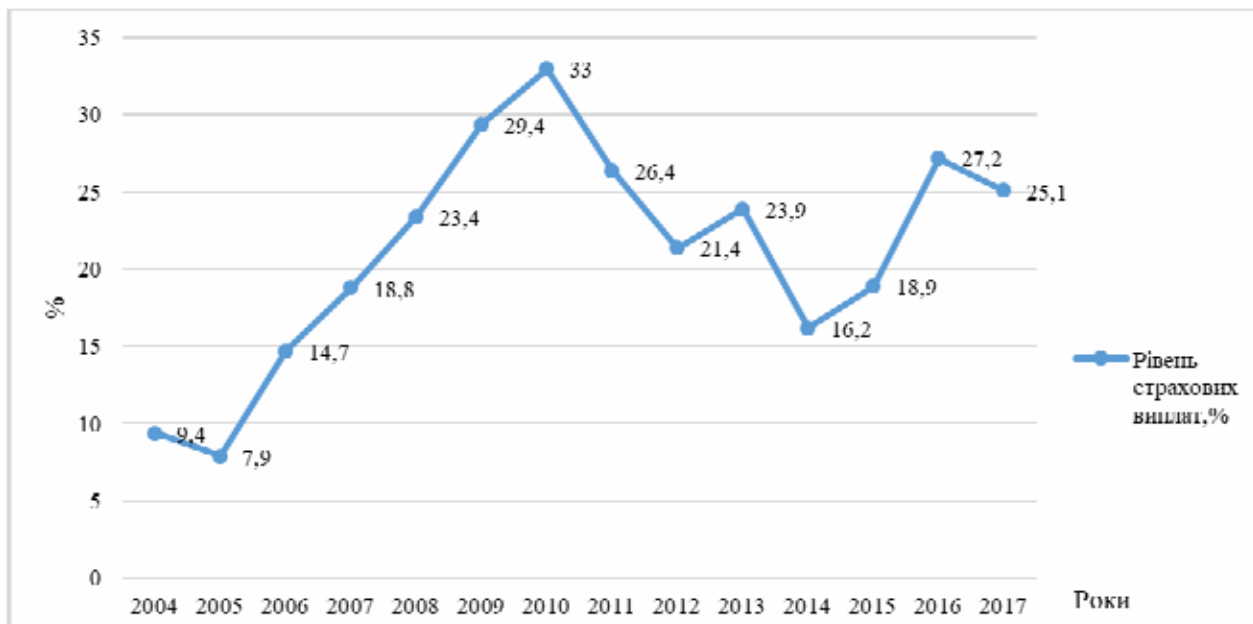
Роки	Валові страхові премії, млн грн	Валові страхові виплати, млн грн	Рівень страхових виплат,%
2004	9135,3	860,6	9,4
2005	19431,4	1540,3	7,9
2006	12853,5	1894,2	14,7
2007	13829,9	2599,6	18,8
2008	18008,2	4213,0	23,4
2009	24008,6	7050,7	29,4
2010	20442,1	6737,2	33,0
2011	23081,7	6104,6	26,4
2012	22693,5	4864,0	21,4

2013	21508,2	5151,0	23,9
2014	28661,9	4651,8	16,2
2015	26767,3	5065,4	18,9
2016	29736,0	8100,5	27,2
2017	35170,3	8839,5	25,1

Джерело: побудовано на основі [4-16]

В період з 2006 р. по 2010 р. спостерігалась позитивна динаміка зростання рівня страхових виплат та досягнення свого максимуму в розмірі 33%. Після ж 2010 р. відбувається коливання показника з падінням до 16,2% на початок 2014 р. та певне зростання на початок 2016р. Але у 2017р. почалося зменшення цього показника.

На рис. 2 подано динаміка показника «рівень страхових виплат» в Україні на початок 2004-2017рр. Якщо розглядати циклову фазність цього показника, то можна виділити 3 фази зростання (піки: у 2010р. (33%), у 2013р. (23,9%), у 2016р. (27,2%) та 4 фази зменшення (глибини: у 2005р. (7,9%), у 2012р. (21,4%), у 2014р. (16,2%), у 2017р. (25,1%).

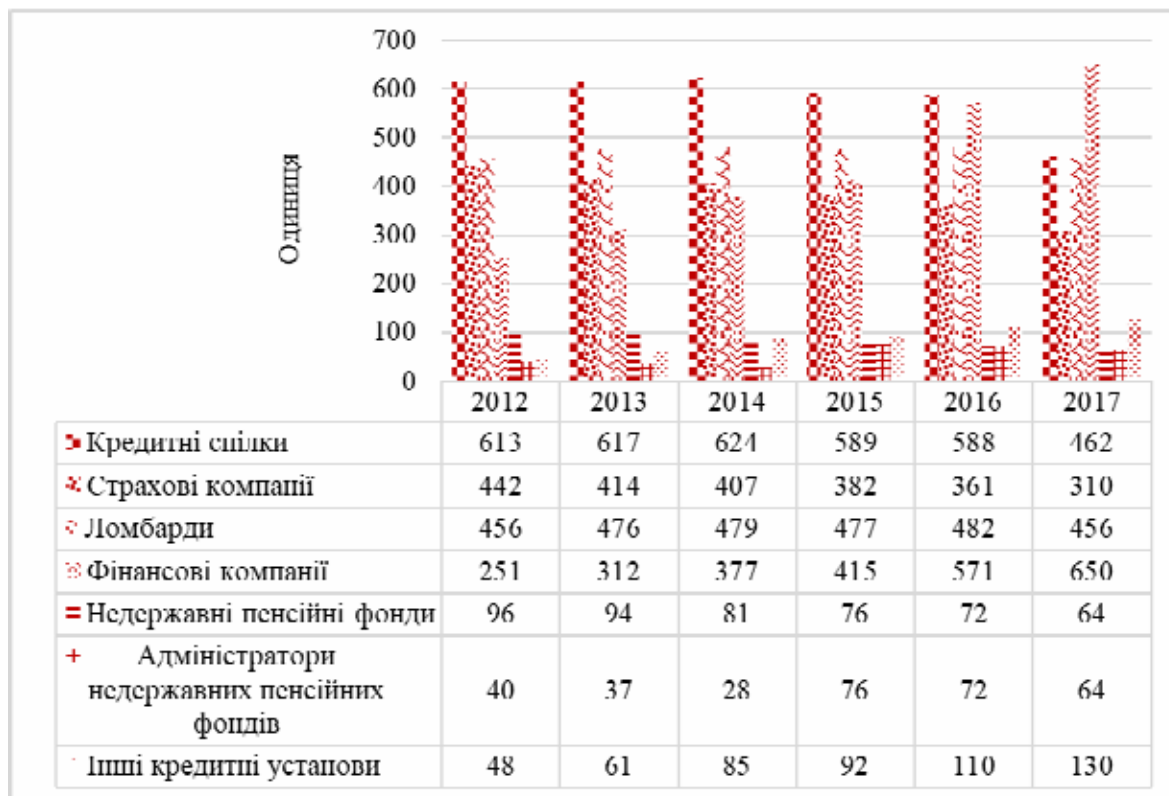
Рис. 2. Динаміка показника «рівень страхових виплат» по Україні на початок 2004-2017рр., %

Джерело: складено автором на основі [4-16]

Основними причинами коливання рівня страхових виплат стало не лише зменшення числа застрахованих осіб, а й зменшення кількості страхових компаній, які працювали на ринку страхових послуг в Україні через внутрішньо економічні, політичні та інші причини.

Стан розвитку страхового ринку в Україні характеризується такими основними абсолютні та відносні показники як забезпечення фінансової безпеки національної економіки [17]: кількість страхових компаній; кількість страхових продуктів (видів страхування); кількість укладених страхових договорів; обсяг зібраних страхових платежів; обсяг виплат страхового відшкодування; темпи зростання страхових премій і виплат; рівень капіталізації страхового ринку; середній розмір статутного фонду на одну страхову компанію; структура страхових платежів (співвідношенням між надходженнями страхових платежів з різних видів страхування або їх груп до загальної суми надходжень); місткість страхового сегмента ринку (сумарний обсяг відповідальності усіх страхових компаній); місткість перестраховального сегмента ринку; концентрованість ринку (кількість компаній, які утримують найбільші частки ринку) та ін.

Оскільки страховий ринок є частиною ринку фінансових послуг, перед тим, як аналізувати показники розвитку страхового ринку, необхідно визначити місце страхового ринку на ринку фінансових послуг України. Проаналізуємо кількісні характеристики ринку небанківських фінансових послуг України за даними рис. 3.

Рис. 3. Динаміка розвитку суб'єктів ринку небанківських фінансових послуг

Джерело: складено автором на основі [11-16]

Страховий ринок у 2017р, за кількістю діючих на ньому компаній, посідає четверте місце після фінансових компаній, кредитних спілок та ломбардів (рис. 4). Не дивлячись на суттєве зростання кількості фінансових компаній за 2012-2017р.р. (майже на 60%), за розміром активів страхові компанії є лідерами небанківського ринку фінансових послуг.

У табл. 2 подано зростання кількості страхових компаній в Україні за 2001-2017 рр.

**Таблиця 2.
Зростання кількості страхових компаній в Україні за 2001-2017р.р.**

Роки	Загальна кількість страхових компаній	у тому числі	
		компанії з ризикових видів страхування "non-life"	компанії зі страхування життя "life"
2001	328	309	19
2002	338	316	22
2003	367	337	30
2004	387	342	45
2005	398	348	50
2006	441	356	55
2007	446	381	65
2008	469	397	72
2009	450	378	72
2010	456	389	67
2011	453	387	66
2012	414	352	62
2013	407	345	62
2014	382	325	57
2015	361	312	49
2016	323	280	43
2017	296	262	34

Джерело: побудовано за даними [3-17]

За останні п'ять років відбулося зменшення страховиків на 151 компанію, а у порівнянні з 2014 р. – на 162, що пояснюється впливом світової фінансової кризи на розвиток страхового сектору.

Отримані результати свідчать про те, що стан страхового ринку України до 2008 р. характеризується динамічним розвитком діяльності страхових компаній, що супроводжувалось зростанням їх кількості, розширенням напрямків страхової діяльності, збільшенням обсягів страхових операцій, але у 2009 р. по ряду показників відбулося суттєве зниження

За період 2005-2008 рр. кількість страхових компаній з кожним роком динамічно зростала, але вже у 2009 р. відбулося зменшення кількості страховиків як з ризикового страхування, так і зі страхування життя.

На 4 етапі розвитку страхового ринку України (2007-2008рр.) був пик кількості страхових компаній за весь період дослідження – у 2008 році 459 компаній, взагалі цей показник збільшився на 131 компанію або 39,94%. Після піку 2008р. кількість страхових компаній в Україні поступово зменшувалось. На 5 етапі (2009-2013рр.) максимальна кількість страхових компаній складало 456. На 6 етапі (2014р. -до тепер) кількість страхових компаній зменшилось на 86 компаній або на 22,51%.

Висновки. Таким чином, аналіз сучасного стану і проблем розвитку вітчизняного страхового ринку свідчить про певні здобутки та численні недоліки. Для поступального розвитку страхового ринку України необхідно: збільшити рівень капіталізації страхових компаній; підвищити їх фінансову стійкість, конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість; підвищити добробут громадян і поліпшити стан корпоративних і державних фінансів; розвивати види довгострокового і накопичувального особистого страхування; збільшити обсяг і частку страхових виплат; розвивати сучасну інфраструктуру страхового ринку; підвищити прозорість страхового ринку.

Список використаної літератури.

1. Кричильська Н. В. Аналіз основних тенденцій та перспектив розвитку страхового ринку України / Н. В. Кричильська // Магістеріум. Економічні студії. – 2014. – Вип. 56. – С. 62-65.
2. Кобко Р. В. Роль державного регулювання у процесі забезпечення економічної безпеки ринку страхових послуг України // Агросвіт. – 2017. – № 10. – С. 42-49.
3. Річний звіт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2003 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html>.
4. Річний звіт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2004 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html>.
5. Річний звіт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2005 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html>.
6. Річний звіт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2006 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html>.
7. Річний звіт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2007 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html>.
8. Річний звіт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2008 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html>.
9. Річний звіт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2009 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html>.
10. Річний звіт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2010 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html>.
11. Річний звіт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>.
12. Річний звіт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України за 2013 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>.
13. Річний звіт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>.
14. Річний звіт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>.
15. Річний звіт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>.
16. Річний звіт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України за 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-nackomfinposlug.html>.
17. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 29.10.2013 № 1277. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>

References.

1. Krychyl's'ka, N. V. (2014), "Analysis of the main tendencies and prospects of the Ukrainian insurance market development", *Mahisterium. Ekonomichni studii*, vol. 56, pp. 62-65.
2. Kobko, R. V. (2017), "The role of state regulation in the process of ensuring economic safety of the insurance services market in Ukraine", *Ahrosvit*, vol. 10, pp. 42-49.
3. National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2004), "Annual report 2003", available at: <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html> (Accessed 25 March 2018).
4. National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2005), "Annual report 2004", available at: <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html> (Accessed 25 March 2018).
5. National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2006), "Annual report 2005", available at: <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html> (Accessed 25 March 2018).
6. National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2007), "Annual report 2006", available at: <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html> (Accessed 25 March 2018).
7. National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2008), "Annual report 2007", available at: <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html> (Accessed 25 March 2018).
8. National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2009), "Annual report 2008", available at: <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html> (Accessed 25 March 2018).
9. National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2010), "Annual report 2009", available at: <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html> (Accessed 25 March 2018).
10. National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2011), "Annual report 2010", available at: <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html> (Accessed 25 March 2018).
11. National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2013), "Annual report 2012", available at: <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html> (Accessed 25 March 2018).
12. National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2014), "Annual report 2013", available at: <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html> (Accessed 25 March 2018).
13. National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2015), "Annual report 2014", available at: <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html> (Accessed 25 March 2018).
14. National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2016), "Annual report 2015", available at: <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html> (Accessed 25 March 2018).
15. National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2017), "Annual report 2016", available at: <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html> (Accessed 25 March 2018).
16. National Commission for State Regulation of Financial Services Markets (2018), "Annual report 2017", available at: <https://nfp.gov.ua/content/rzviti-derzhfinposlug.html> (Accessed 25 March 2018).
17. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), "Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine", available at: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii> (Accessed 25 March 2018).

Стаття надійшла до редакції 20.04.2018 р.